

Erazem iz Rotterdama: *Reuchlinovo vnebovzetje*

*O neprimerljivem junaku Johannesu Reuchlinu,
ki je bil sprejet med nebeščane.*

Prevod Tomaž Potočnik

Leta 1510 so Johannesu Reuchlina, profesorja prava v Pforzheimu, ki je bil izkušen v cesarskih političnih zadevah in je slovel kot izjemen humanist in hebraist, prosili, naj poda mnenje o judovskih knjigah. Dve leti pred tem je Johannes Pfefferkorn, judovski spreobrnjenec v krščanstvo, svoje bivše soverce namreč obtožil posedovanja knjig, ki blatijo krščanstvo, in prepričal cesarja, naj ukaže zaplenbo in pregled vseh knjig v lasti judov, da se odkrijejo morebitne krivoverske in protikrščanske prvine. Reuchlin je v svojem slavnem odgovoru branil zakonske pravice judov v cesarstvu in trdil, da judovske literature ni mogoče kar v celoti obravnavati kot protikrščanske. Po objavi tega odgovora je bil leta 1511 obtožen herezije, začela pa se je vsesplošna razprava o judovski literaturi, krščanski hebraistiki ter odnosu med humanističnimi filološkimi prizadevanji in krščansko teologijo. Reuchlin je nekaj let zelo uspešno zavračal obtožbe, si pridobil veliko privržencev po vsej Evropi in še naprej preučeval judovsko literaturo (leta 1517 je objavil delo *De arte Cabbalistica*). Papež je njegova dela leta 1520 obsodil, a je Reuchlin lahko nadaljeval z delom profesorja v Tübingenu in umrl (naravne smrti) v Stuttgartu leta 1522. Erazem je bil Reuchlinov velik občudovalec in v t. i. Reuchlinovi aferi se je postavil na njegovo stran, kakor priča tudi naslednji dialog. Kljub temu pa je bila Erazmova podpora nekoliko mlačna, saj je hotel Erazem, kot je zanj značilno, ostati čim bolj ob strani in se ni želel nedvoumno opredeliti.

*Pompilij, Brasikan.*¹

- POMPILIJ Od kod pa ti v popotnem plašču?
 BRASIKAN Iz Tübingena.
 POMPILIJ Ali je tam kaj novega?
 BRASIKAN Prav ne morem verjeti, kako vse smrtnike daje nekakšna žeja po novicah. Jaz pa sem v Louvainu slišal onega Kamelo,² ki je pridigal, kako se je treba varovati pred vsem, kar je novo.
 POMPILIJ Kakor se za kamelo spodobi. Čisto podobno temu človeku – če je sploh bil človek – ki ni nikoli menjal starih čevljev ali smrdljivih hlač, ki je vedno jedel gnila jajca in ni pil drugega kot postano vino.
 BRASIKAN Kljub temu pa starin ni imel tako rad, da bi raje jedel včerajšnjo juho kot današnjo.
 POMPILIJ A pustiva zdaj kamele. Povej, ali prinašaš kaj novega.
 BRASIKAN Prinašam, ampak, kakor bi rekel oni, tudi nekaj slabega.
 POMPILIJ Vendar bo tudi to nekoč staro. Če je vse, kar je staro, dobro, in vse, kar je novo, slabo, potem je nujno, da je bilo vse, kar je zdaj dobro, nekoč slabo, in kar je zdaj slabo, bo nekoč v prihodnosti dobro.
 BRASIKAN Vsaj tako se zdi, glede na Kamelove izjave. Še več, iz tega sledi, da je tisti, ki je bil kot mladenič slab norec, ker je bil svež, zdaj dober norec, ker se je postaral.
 POMPILIJ No, daj, povej že, kar si hotel.
 BRASIKAN Odlični trijezični feniks učenosti, znameniti Johannes Reuchlin, je zapustil ta svet.
 POMPILIJ Ali govoriš resnico?
 BRASIKAN Resničnejšo, kot bi si želel.
 POMPILIJ A kaj je tako slabega pri tem, da je prihodnjim rodovom zapustil nesmrten spomin na nadvse plemenito ime in se od tegob tega sveta preselil v občestvo blaženih?
 BRASIKAN Zakaj pa tako misliš?
 POMPILIJ Saj je jasno. Kdor je živel takšno življenje, ne more drugače umreti.
 BRASIKAN O tem bi bil še bolj prepričan, ko bi vedel, kar vem jaz.
 POMPILIJ Povej mi, prosim.
 BRASIKAN Ne smem.

¹ Brasikan je verjetno J. A. Brassicanus, Reuchlinov učenec iz Ingolstadta. Pompilij je morda Heinrich von Eppendorf; tako P. Smith, *A Key to the Colloquies of Erasmus*, Harvard theological studies (Cambridge, MA, 1927).

² Nicolaas Baechem iz Egmonda, lat. *Nicolaus Egmondanus*, prior Karmeličanov v Leuvenu, je zelo eksplicitno obsojal Erazmove *Pogovore* in bil eden od njegovih največjih političnih nasprotnikov. *Camelus* (ali *Camelita*, iz *Carmelita*) je eden od zaničljivih nazivov, s katerimi ga v svojih delih označuje Erazem.

- POMPILIJ Zakaj pa ne?
- BRASIKAN Ker je tisti, ki mi je to zaupal, od mene zahteval popoln molk.
- POMPILIJ Pod istim pogojem zaupaj še meni. Pri najboljši veri ti prisegam, da bom tiho.
- BRASIKAN Ta vera me je sicer že ničkolikokrat prevarala, pa vendar, povedal ti bom. Predvsem zato, ker je zadeva takšne vrste, da bi bilo pravzaprav koristno, če bi jo poznali vsi dobri ljudje. V Tübingenu živi neki frančiškan, mož, o katerem vsi pravijo, da je izjemno svet, razen njega samega.
- POMPILIJ To je najboljši dokaz prave svetosti.
- BRASIKAN Če ti izdam ime, ga boš prepoznal in vedel, da je res.
- POMPILIJ Kaj pa, če ugibam?
- BRASIKAN Lahko.
- POMPILIJ Nastavi uho.
- BRASIKAN Zakaj pa to? Saj sva vendar sama.
- POMPILIJ Takšen je običaj.
- ...
- BRASIKAN Prav njega sem mislil.
- POMPILIJ To je mož, na katerega se res lahko zanesesh. Zame je vse, kar izreče, vredno Sibilinih knjig.
- BRASIKAN V dobri veri torej poslušaj, kako je potekal ves pogovor. Naš Reuchlin je zbolel, sicer precej hudo, vendar je obstajalo precejšnje upanje, da ozdravi. Mož bi si namreč zaslužil, da se ne bi nikoli postaral, obolel ali umrl. Zjutraj sem obiskal frančiškana, da bi mi s svojo besedo ublažil bolečino v srcu. Bolehal sem namreč skupaj z bolehnim prijateljem, ki sem ga imel rad kot očeta.
- POMPILIJ Huh, bi moral biti pa res slab človek, da njega ne bi imel rad.
- BRASIKAN Frančiškan mi je rekel: »Brasikan, brž preženi vso žalost iz srca, naš Reuchlin nič več ne boleha.« »Kako,« sem rekel, »mar je nenadoma ozdravel?« Še pred dvema dnevoma zdravniki namreč niso obljubljali nič kaj veselega izida. Oni pa je odvrnil: »Ozdravel je, vendar tako, da se mu ni več treba bati slabega zdravlja. Ne joči, preden ti povem do konca.« Videl je namreč, da so mi v oči privrele solze. »Šest dni je že, odkar sem moža nazadnje obiskal, pa še vedno vsak dan v molitvi prosim Gospoda za blagor njegove duše. Sinoči, ko sem po jutranjicah legel k počitku, se mi je na oči prikradel prijeten, vendar prav nič globok sen.«
- POMPILIJ V srcu čutim, da bom slišal nekaj veselega.
- BRASIKAN Prav čutiš. »Videl sem se,« je rekel, »kako stojim pred nekim mostičkom, ki je vodil na prečudovit travnik. Zelenje trav in krošenj, bolj zeleno od smaragda, je bilo očem tako prijetno,

tako lepo so se smehljali v svoji raznolikosti barv zvezdasti cvetovi, tako je vse dehtelo, da je se zdelo za travnik tostran potoka, ki je obkrožal tisto blaženo ravan, kakor da ne živi in ne zeleni, temveč da je vse mrtvo, neprijazno in zaudarjajoče. Ravno ko sem bil ves prevzet od tega prizora, je mimo prišel Reuchlin in mi po hebrejsko zaželel mir. Preden sem ga opazil, je bil že na polovici mostu. Ko sem mu hotel pohiteti naproti, se je obrnil in odkimal. Ne smeš še za menoj, je rekel. Čez natanko pet let mi boš sledil. Do takrat prisostvuj kot priča in gledalec vsemu, kar se ima zgoditi.« Tedaj sem jaz vprašal: »Ali je bil Reuchlin gol ali oblečen? Sam ali v spremstvu?« »Na sebi ni imel ničesar,« je rekel frančiškan, »razen izjemno belega oblačila – rekel bi, da iz damasta, tako čudovito je sijalo od beline. Za njim je hodil krilat deček neverjetne lepote. Menim, da je bil angel varuh.«

POMPILIJ Slabega angela pa ni bilo?

BRASIKAN O, bil je, pa ne samo eden, tako je menil frančiškan. »Daleč zadaj,« je rekel, »mu je sledilo več ptic s črnim perjem, toda ko so razprle krila, so se videla peresa, ki so bila bolj bleda kakor bela. Po barvi in glasu bi mislil, da so srake, ko ne bi bila po velikosti telesa vsaka enaka šestnajstim srakam, nič manjše niso bile od jastrebov, na glavi so nosile rožo, imele so zakrivljene kljune in kremplje ter velike trebuhe. Ko bi bile samo tri, bi mislil, da so Harpije.«³

POMPILIJ Le kaj so naklepale te pošasti?

BRASIKAN Od daleč so se drle za vrlim Reuchlinom in videti je bilo, da bi ga napadle, ko bi ga mogle.

POMPILIJ Zakaj pa ga niso mogle?

BRASIKAN Ker se je Reuchlin obrnil, proti njim z roko naredil znamenje križa in rekel: »Odidite, kamor sodite, peklenske pošasti. Naj vam bo dovolj, da se spravljate na smrtnike: nad menoj, ki sem že zapisan nesmrtnim, nima vaše blaznenje nobene moči.« Komaj je izrekel te besede, je povedal frančiškan, že so odšle odurne ptice, vendar so za seboj pustile takšen smrad, da bi se zdeli iztrebki v primerjavi z njim kot majaron ali nardovo olje. Prisegel je, da se raje spusti v pekel, kot da bi moral še enkrat vdihniti tisti strupeni smrad.

POMPILIJ Gorje pošastim.

BRASIKAN Toda poslušaj še ostalo, kar mi je pripovedoval frančiškan. »Medtem ko sem vse to pozorno opazoval,« je rekel, »se je mostu že približeval božanski Hieronim, ki je Reuchlina

3 Prim. Vergilij, *Eneida* 3.212.

nagovoril s temi besedami: Bodi pozdravljen, častitljivi kolega. Dobil sem nalogo, da te sprejemem in povedem v občestvo nebeščanov, ki ti ga je po zaslugi tvojega presvetega dela namenila božja dobrota.« Ob tem je vzel haljo in z njo odel Reuchlina. Nato sem jaz rekel: »Povej mi, kako je bil Hieronim oblečen, kakšne zunanosti je bil? Je bil tako star, kot ga prikazujejo na slikah, je nosil oglavnico, klobuk ali kardinalsko ogrinjalo, ali je imel leva za spremstvo?« Oni pa je odgovoril: »Prav nič od tega. Bil je prijetnega videza in njegova starost se ni kazala kot nekaj umazanega, temveč zelo dostojanstvenega. Čemu neki bi tam na travniku potreboval spremstvo leva, ki mu ga dodajajo slikarji? Nosil je haljo, ki mu je segala do peta; lahko bi rekel, da se je svetlikala kot kristal. Bila je tako lepa kot tista, ki jo je dal Reuchlinu. Vsa je bila poslikana z jeziki treh barv. Nekateri so bili rubinasti, drugi smaragdni, tretji pa barve safirov. Vse se je svetlikalo, nič manj mila pa ni bila tudi njihova razporeditev.

POMPILIJ Domnevam, da je to predstavljalo tri jezike, v katerih sta bila izvrstno podkovana.

BRASIKAN Nedvomno. Tudi robovi so bili namreč, kakor je rekel frančiškan, popisani s črkami v treh jezikih in treh različnih barvah.

POMPILIJ Ali je bil Hieronim brez spremstva?

BRASIKAN Brez spremstva, praviš? Vso ravan je zasedlo na tisoče angelov varuhov. Zrak so napolnjevali kot tisti majhni drobc, ki jih vidimo poletavati v sončnih žarkih in se imenujejo atomi, če si smem tu dovoliti tako ponižno primerjavo. Ne nebo ne ravan se ne bi videla, ko se ne bi vse bleščalo.

POMPILIJ Kako sem vesel za Reuchlina. Kaj se je zgodilo potem?

BRASIKAN »Hieronim,« je rekel, »je v znak časti prijel Reuchlina za desno roko in ga vodil na sredino travnika. Tam se je visoko dvigal grič. Na vrhu sta drug drugega objela in prijateljsko poljubila. Medtem pa se je nebo nad njima široko razprlo in ponudilo tako veličasten pogled, da se je ob njem skoraj spridilo vse ostalo, kar se je prej zdelo tako čudovito.«

POMPILIJ Ali mi ne bi mogel vsaj malo orisati?

BRASIKAN Kako bi mogel jaz, ki nisem videl? Frančiškan, ki je videl, je rekel, da ne najde besed niti, da bi opisal sanje o tem, rekel je le, da bi bil pripravljen tisočkrat umreti, če bi mu bilo dano še enkrat uzreti tisti prizor, četudi samo za trenutek.

POMPILIJ Kaj se je zgodilo potem?

BRASIKAN Iz odprtine na nebu se je spustil ogromen steber žarečega, a prijetnega ognja. Skozenj sta bili presveti duši v objemu vzeti

v nebo, vse skupaj pa je spremljal tako mil angelski spev, da je frančiškan rekel, da mu iz oči privrejo solze vsakokrat, ko se spomni tistega užitka. Zatem se je razširil čudovit vonj. Ko je moža spanec minil, če je kaj takega sploh mogoče imenovati spanec, je skoraj zblaznel. Ni mogel verjeti, da je v svoji niši, hrepenel je po svojem mostičku in travniku in o ničemer drugem ni mogel govoriti, o ničemer razmišljati. Ko so se voditelji njegovega kolegija zavedli, da si vsega skupaj ni izmislil (ugotovili so namreč, da je Reuchlin zapustil ta svet ravno v tistem času, ko je imel presveti frančiškan videnje), so s složnimi srci zmolili hvalnico Bogu, ki je tako bogato nagradil dobra dela vernih.

POMPILIJ Torej nam preostane samo še to, da ime presvetega Reuchlina pripišemo v koledar svetnikov.

BRASIKAN To sem tudi nameraval, tudi ko bi frančiškan ne videl ničesar. In to z zlatimi črkami, poleg božanskega Hieronima.

POMPILIJ Naj me vrag, če ne bom v svoji knjigi naredil isto.

BRASIKAN Tudi v moji kapeli bo stal, zlat, med ostalimi izbranimi svetniki.

POMPILIJ Tudi v moji bo stal, in to iz draguljev, če bodo sredstva dopuščala.

BRASIKAN Tudi v svojo knjižnico ga namestim, poleg Hieronima.

POMPILIJ Tudi jaz v svojo.

BRASIKAN Pravzaprav bi, če bi želeli pokazati hvaležnost, tako morali storiti vsi, ki gojijo in imajo radi jezike in dobre knjige, zlasti svete.

POMPILIJ To bi se seveda spodobilo. Toda ali ti ni nič nelagodno, da papež še ni odredil, naj se ga povzdigne med svetnike?

BRASIKAN Kdo je kanoniziral (tako se to namreč imenuje) božanskega Hieronima? Kdo Pavla? Kdo Devico mater? Koga se bolj častljivo spominjajo vsi verni ljudje? Tistih, ki so se vsem prikupili z veliko pobožnostjo ter spomeniki svojega duha in življenja, ali Katarine Sienske, ki naj bi jo v slavo redu in mestu med svetnice povzdignil Pij, ki nosi isti priimek kot ona?

POMPILIJ Prav imaš. Pravo čaščenje je le tisto, ki ga prostovoljno izkazujemo nebes vrednim zaslugam preminulih, katerih dobra dela bomo večno čutili.

BRASIKAN Kaj torej meniš? Misliš, da je treba objokovati smrt tega moža? Dolgo je živel, če to kaj prispeva k človekovi sreči. Zapustil nam je spomenike svoje kreposti, ki ne bodo nikoli minili. Z dobrimi deli je ovekovečil svoje ime. Zdaj, odrešen vsega slabega, uživa v nebesih in kramlja s Hieronimom.

POMPILIJ V življenju je pa veliko pretrpel.

- BRASIKAN Božanski Hieronim pa še več. Blagor tistemu, ki zavoljo dobrih stvari trpi slabe.
- POMPILIJ S tem se rad strinjam. Zavoljo odličnih stvari je Hieronim pretrpel veliko izredno slabih.
- BRASIKAN Kar je nekoč naredi Satan prek pismoukov in farizejev Gospodu Jezusu, to zdaj dela prek farizejskih ljudi vsem odličnim možem, ki so s svojim neutrudnim delom zaslužni za ves človeški rod. Zdaj žanje obilen pridelek semena, ki ga je zasejal. Medtem pa je naša naloga, da častimo Reuchlinov spomin, slavimo njegovo ime in ga znova in znova pozdravljamo s temi besedami: O, sveta duša, bodi milostna jezikom, bodi milostna tistim, ki gojijo jezike, spodbujaj svete jezike in pogubi zlobne, okužene s peklenskim strupom.
- POMPILIJ To bom storil. Vestno bom tudi druge spodbujal k temu. In ne dvomim, da bo veliko takih, ki si bodo želeli kakšne molitvice, ko je to ravno v navadi, s katero bi počastili spomin na svetega moža.
- BRASIKAN Misliš tisto, ki jo imenujejo mašna prošnja?
- POMPILIJ Tako je.
- BRASIKAN Tole sem napisal, še preden je umrl.
- POMPILIJ Preberi mi jo, prosim.
- BRASIKAN O Bog, ki ljubiš človeški rod in ki si dar jezika – ki si ga nekoč po Svetem duhu iz nebes naučil svoje apostole, da bi oznanjali Evangelij – po svojem učencu Johannesu Reuchlinu prenovil za ta svet: daj, da bodo vsi v vseh jezikih in povsod oznanjali slavo tvojega sina Jezusa, zmešaj jezike lažnih apostolov, ki s svojimi spletkami gradijo brezbožni Babilonski stolp, skušajo zakriti tvojo slavo in povečati svojo; samo tebi gre namreč vsa slava, s tvojim sinom Jezusom, našim Gospodom, in Svetim duhom, na veke vekov. Amen.
- POMPILIJ Res lepa in pobožna molitev. Naj nemudoma umrem, če je ne slišim vsak dan. In zelo sem vesel, da sem te srečal in izvedel tako veselo novico.
- BRASIKAN Dolgo uživaj v tem veselju in zdrav ostani.
- POMPILIJ Tudi tebi naj bo življenje lepo.
- BRASIKAN Naj bo, če le bo ne slepo.